

การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ชุมชนตำบลโคกโคเฒ่าอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี**

ยุทธยา อยู่เย็น* ปิยาภรณ์ วรรณสันติกุลสุนทร เทียนงาม ชาณชัย ตรีเพชร และตระกูล รัมย์จิตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

บทนำ

คนไทยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับข้าวมาช้านานจนก่อเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมข้าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเป็นอาหารเพื่อการยังชีพ นอกจากนี้ข้าวยังจัดว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยอีกด้วย โดยจากการรายงานข้อมูลขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติปี 2550 (พิมพ์ดา โยธาสุมุท, 2552) ระบุว่า ประเทศไทยส่งออกข้าวมากที่สุดของโลก โดยคิดเป็นจำนวนกว่า 8 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็น 27 เปอร์เซ็นต์ของตลาดข้าวส่งออกทั่วโลกจากแนวโน้มความต้องการข้าวในตลาดโลกที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ผนวกกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการเกษตร ส่งผลให้ระบบการผลิตข้าวของไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตข้าวเพื่อการค้ามากยิ่งขึ้นโดยเกษตรกรส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าวด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนพืชสังเคราะห์ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาเป็นลูกโซ่ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาการระบาดของโรคและแมลง การสูญเสียความหลากหลายของทางชีวภาพในแปลงเกษตร ปัญหาสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม ปัญหาปุ๋ยและสารเคมีราคาแพงทำให้เกิดการลงทุนสูงในขณะที่ราคาผลผลิตไม่ได้สูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้นทำให้เกษตรกรขาดทุนและมีหนี้สิน เพราะต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเพื่อนำมาเพิ่มผลผลิต รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคเนื่องจากสารพิษตกค้างในผลิตผลทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวพบว่า เกษตรอินทรีย์นับได้ว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาจากการทำเกษตรเคมีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่างๆ แต่เน้นมุ่งเน้นไปที่การใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยชีวภาพในการบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียนหรือใช้อินทรีย์วัตถุต่างๆ ปกคลุมหน้าดิน

* ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)
e-mail: yuttaya20@hotmail.com

การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ชุมชนตำบลโคกโคเฒ่าอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

อยู่เสมอ สร้างความหลากหลายที่สัมพันธ์กันอย่างสมดุลในระบบนิเวศโดยการปลูกพืชร่วมกันหลายชนิด ซึ่งนับเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นการลดความเสี่ยงจากปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด รวมถึงเน้นให้ศัตรูธรรมชาติควบคุมศัตรูพืชเองโดยไม่ใช้สารเคมีซึ่งเป็นการสร้างสมดุลในระบบนิเวศทางการเกษตรอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเกษตรเคมีโดยใช้เกษตรอินทรีย์นี้ สอดคล้องกับแนวคิดของรัฐบาลที่กำหนดไว้ในนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2551 ในด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารโดยส่งเสริมการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริ รวมถึงขยายกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่และสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อลดการใช้สารเคมีและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร สอดคล้องและสนับสนุนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นปรัชญาแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ ให้มีความพอเพียง ซึ่งหมายถึง “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง ในการดำเนินชีวิตของตนเอง และครอบครัวให้มีความพออยู่พอกิน มีรายได้ ลดรายจ่าย และมีการเก็บออมไว้ใช้เมื่อจำเป็น

ชุมชนตำบลโคกโคเตมา ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่นิยมปลูกและทำรายได้มากที่สุดคือ ข้าว ไม้ผล รวมถึงพืชไร่ตามลำดับ เกษตรกรชุมชนตำบลโคกโคเตมาส่วนใหญ่นิยมทำการเกษตรเคมีโดยพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ได้แก่ ปุ๋ย สารเคมี ยาปราบศัตรูพืชต่างๆ ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินเนื่องจากไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การทำเกษตรเคมีดังกล่าวยังก่อให้เกิดผลเสียต่อดินและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาการทำนาข้าวโดยใช้วิถีเกษตรอินทรีย์ ของชุมชนตำบลโคกโคเตมา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยนำเอาหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาใช้ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยการร่วมมือของชุมชนประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอนดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2544)

1. ขั้นการวางแผน (Planning) ดำเนินการเปิดเวทีเพื่อให้เกษตรกรแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็น โดยร่วมกันอภิปรายถึงการที่จะพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์หรือแก้ปัญหาที่พบและ ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาเกษตรกรชุมชนตำบลโคกโคเตมา ด้านการทำนาข้าว 4 กลยุทธ์ คือ 1) การศึกษาดูงาน 2) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการปลูกข้าว การจัดการดินและน้ำการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว 3) การมอบหมายงาน โดยการให้เกษตรกรนำความรู้ที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ ไปปฏิบัติในแปลงสาธิตการทำนาข้าวอินทรีย์ของชุมชน จำนวน 1 ไร่ และ 4) การนิเทศติดตาม เพื่อเป็นการกำกับ ติดตามและให้คำปรึกษาด้านการปฏิบัติการทำนาข้าวอินทรีย์แก่กลุ่มผู้ร่วมวิจัยทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล

2. ขั้นการปฏิบัติการ (Action) ดำเนินการจัดกิจกรรมตามกลยุทธ์ทั้ง 4 กลยุทธ์ที่ได้วางแผน ร่วมกันในการพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ชุมชนตำบลโคกโคเตมา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

3. การสังเกต (Observation) ดำเนินการสังเกตควบคู่ไปกับขั้นตอนในการกิจกรรมตามกลยุทธ์ทั้ง 4 กลยุทธ์ โดยใช้แบบสังเกต แบบสอบถาม และแบบประเมิน ร่วมกับการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group)

4. การสะท้อนผล (Reflection) หลังจากการดำเนินตามกลยุทธ์ทั้ง 4 กลยุทธ์ดำเนินการเปิดเวทีเพื่อสะท้อนข้อมูลที่ได้แก่เกษตรกรเพื่อรับทราบผลการดำเนินกิจกรรม ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาต่อไป

ผลการดำเนินการ

การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า ตามหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) รายงานผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์ทั้ง 4 กลยุทธ์ ดังนี้

1. การศึกษาดูงาน

จากการดำเนินการพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรีโดยจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ณ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า การศึกษาดูงานด้านการการทำนาข้าวอินทรีย์สามารถพัฒนาเกษตรกรกลุ่มผู้ร่วมวิจัยให้มีความรู้ด้านการทำนาข้าวอินทรีย์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีโอกาสได้เข้าเยี่ยมชมเพื่อรับความรู้และประสบการณ์ในด้านการทำนาข้าวอินทรีย์จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการบรรยายให้ความรู้โดยตรง อีกทั้งมีโอกาสซักถามข้อสงสัยต่างๆ จากวิทยากร และได้ชมตัวอย่างแปลงนาอินทรีย์และแปลงผักสวนครัว เกษตรอินทรีย์จริง ทำให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจ และเกิดความกระตือรือร้นในการที่จะนำเอาความรู้ และประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์ของตนมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมในการนำมาพัฒนาเกษตรกรด้านการทำนาข้าวอินทรีย์ เพราะทำให้บุคลากรได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จากการได้ไปเห็นและสัมผัสของจริง ได้เรียนรู้วิทยาการ เทคนิควิธีการ แนวคิดและเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำนาข้าวอินทรีย์ของตนเองต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ นางลลชน สีนสืบผล (2542) ที่กล่าวว่าการศึกษาดูงานเป็นการฝึกอบรมประเภทหนึ่งที่ทำให้มีการลงมือปฏิบัติงานจริงๆ โดยมีลำดับขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติ ได้แก่ อธิบายให้ทราบถึงหลักและวิธีโดยทั่วไปหรือสาธิตให้ดูจากของจริง ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองปฏิบัติ แก้ไขข้อบกพร่อง และชี้แจงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบและติดตามดูการทดลองปฏิบัติงาน จนสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานจะทำให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานมาเป็นเวลานาน ที่แม้จะมีความรู้ความชำนาญมีความสามารถในขณะหนึ่งเพียงใด แต่เมื่อทำงานอยู่กับที่นานๆ จะเกิดความจำเจ เมื่อยล้า และเหนื่อยหน่ายได้ เมื่อได้รับการการพัฒนาหรือเคาะสนิมเป็นครั้งคราว จะเป็นการกระตุ้นบำรุงขวัญในการทำงานที่กำลังลดลงให้กลับกระฉับกระเฉงขึ้น ดังนั้นศึกษาดูงานโดยการนำกลุ่มบุคคลออกไปศึกษากิจกรรมต่างๆ นอกสถานที่ เช่น พาไปดูไร่หรือฟาร์มตัวอย่างเกี่ยวกับการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ จึงเป็นวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มที่มีบรรยากาศการศึกษาที่น่าสนใจที่ใช้แพร่หลายทั้งในงานส่งเสริม

การเกษตรและการศึกษาทั่วไปซึ่งการส่งเสริมโดยวิธีการนี้ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าก่อนทัศนศึกษาจริง นับตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่คาดหวังไว้ว่าจะได้รับการศึกษาดูงานนั้นๆ กำหนดระยะเวลารายละเอียด เส้นทางในการทัศนศึกษาจัดทำกำหนดการคร่าวๆ เพื่อให้เป็นไปตามลำดับก่อนหลังที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพ เตรียมการเดินทางให้พร้อมทั้งจำนวนคน พาหนะ สถานที่พัก อาหาร การกิน รวมถึงเจ้าหน้าที่คอยทำการช่วยเหลือ เป็นต้น (บุญธรรม จิตตอนันต์, 2540)

2. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

ดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ การปลูกข้าว การจัดการดินและน้ำ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่าก่อนการอบรมเกษตรกรโดยส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าการทำนาอินทรีย์คือการไม่ใช้สารเคมี ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงและยากำจัดวัชพืชต่างๆ โดยอาจใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์ในการบำรุงดิน ใช้น้ำล้มน้ำมันหรือสารสกัดจากพืชจำพวกสะเดาหรือตะไคร้หอมแทนยาฆ่าแมลง และใช้วิธีการถอนวัชพืชในแปลงนาแทนการใช้ยาคุมหญ้า เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกับทดสอบหลังจากการฝึกอบรม พบว่าเกษตรกรสามารถบอกความหมายขั้นตอนในการทำนาอินทรีย์ วิธีการควบคุมวัชพืชและการปราบศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมในการส่งเสริมการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ มีการผสมผสานวิธีการส่งเสริมหลายวิธีเข้าประกอบกันแบบสหสาขาวิชา (Multiple disciplinary) โดยยึดหลักของการผสมผสานสาขาวิชาการต่างๆ หลายๆ ด้านเข้าด้วยกัน เช่น เกษตร นิเวศวิทยา การบริหารจัดการ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น รวมไปถึงมีการสาธิตวิธีการ (Methods demonstration) โดยการแสดงการปฏิบัติตามขั้นตอนในกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้ชมได้เห็น ขณะเดียวกันก็บรรยายประกอบตามขั้นตอนการแสดงนั้นเพื่อให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สาธิตนั้น (บุญธรรม จิตตอนันต์, 2540) นอกจากนี้ในการวางแผนทำกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการยังได้คำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรในท้องถิ่นเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดของเกษตรกรกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ทำให้สามารถกำหนดกิจกรรมที่เป็นความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรได้ อีกทั้งกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีความสอดคล้องกับความพร้อมของชุมชน โดยมุ่งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่หรือหาได้ง่ายในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ มากกว่าที่จะใช้ทรัพยากรนอกท้องถิ่น และอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่บุคคลเป้าหมายรู้และมีอยู่ (Extension works with what clients know and have) กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Learning by doing) ซึ่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเองจะทำให้บุคคลเป้าหมายเกิดความชำนาญและมีความมั่นใจเมื่อเวลานำไปปฏิบัติจริงนอกจากนี้ควรให้บุคคลเป้าหมายมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม (People should be involved in all aspects of extension education activities) เช่น การวางแผน การดำเนินงาน วิธีการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ การประเมินผลการดำเนินงานทั้งหมด เป็นต้น (จิตราภรณ์ สงค์ประเสริฐ, 2551)

3. การมอบหมายงาน

ทำการมอบหมายงานให้เกษตรกรนำเอาความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติในการทำนาอินทรีย์ในแปลงนาสาธิตของชุมชนและทำการติดตามเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานพบว่า ผลการประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานด้านการปลูกข้าวการจัดการดินและน้ำของกลุ่มผู้ร่วมวิจัย จัดอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก ผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจัดอยู่ในระดับคุณภาพดี และผลการประเมินการปฏิบัติงานด้านการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวจัดอยู่ในระดับคุณภาพดี อย่างไรก็ตามจากการมอบหมายงานให้ไปปฏิบัติในแปลงสาธิตพบว่า แม้จะได้รับการแนะนำช่วยเหลือโดยวิทยากรแต่ผลการประเมินในบางด้านเกษตรกรยังไม่สามารถปฏิบัติได้ดีนัก เนื่องจากการดำเนินงานวิจัยมีเวลาจำกัดทำให้ในบางขั้นตอนไม่สามารถดำเนินการได้ทัน เช่น การปลูกผักบุ้งผักตบเพื่อดูดซับสารเคมีในบ่อพักน้ำ การทำแนวกันชนรอบๆ แปลงโดยพบว่าเกษตรกรไม่สามารถดำเนินการปลูกพืชชั้นสารเคมีและพืชแนวกันชนได้ทัน นอกจากนี้ในขั้นตอนการบำรุงดินเกษตรกรไม่สามารถหมักปุ๋ยอินทรีย์ได้ทันเนื่องจากต้องใช้เวลานานหลายเดือน ดังนั้นจึงแก้ไขโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขายในชุมชนซึ่งไม่ได้รับการพิสูจน์ส่วนประกอบว่าเป็นปุ๋ยอินทรีย์ร้อยเปอร์เซ็นต์หรือไม่ นอกจากนี้ในบางด้าน เช่น ทำการแยกเก็บสารเคมีและอินทรีย์การเก็บเกี่ยวโดยวิธีการทางอินทรีย์ และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรยังไม่สามารถทำได้เท่าที่ควรเนื่องจากในวิถีปัจจุบันยังคงมีการใช้สารเคมีร่วมด้วย แม้ว่าจะไม่ใช่ในแปลงสาธิต แต่เกษตรกรก็ยังคงใช้ในแปลงนาอื่นๆ ของตน ดังนั้นการเก็บสารเคมีในโรงเก็บปุ๋ยจึงยังคงมีอยู่ แม้จะแยกเก็บกับสารอินทรีย์แต่ยังถือว่ามีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนอยู่เนื่องจากอยู่ในบริเวณเดียวกันและในด้านการฉีดพ่นสาร หรือเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวหรือกระสอบใส่ข้าว นั้น ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์แยกกับวิถีเคมีได้ เนื่องจากเกษตรกรยังคงทำนาในระบบผสมผสานทั้งอินทรีย์และเคมีนั่นเอง อย่างไรก็ตามเมื่อภายหลังจากการมอบหมายงานและติดตามเพื่อประเมินการปฏิบัติงานในภาพรวมพบว่า กลุ่มผู้ร่วมวิจัยให้มีความรู้ความสามารถในการปลูกข้าวการจัดการดินและน้ำพบว่า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้และ ความเข้าใจเป็นอย่างดี สามารถทำการจัดการดินโดยการเตรียมดินด้วยวิธีการอินทรีย์ได้ มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีการทางอินทรีย์ได้เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจและปฏิบัติการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวได้อย่างเหมาะสม

4. การนิเทศติดตาม

เป็นการติดตามให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ ด้านการปฏิบัติการทำนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร พบว่า จากการดำเนินกิจกรรมโดยลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจมากขึ้น สามารถดำเนินการทำข้าวอินทรีย์ในแปลงสาธิตของชุมชนได้สำเร็จ ได้ผลผลิตจำนวน 80 ถังต่อไร่ ซึ่งผลผลิตดังกล่าวไม่แตกต่างจากนาเคมีที่ได้ผลผลิตเฉลี่ย 80 - 90 ถังต่อไร่ สอดคล้องกับแนวคิดของ เยาวภา เดชะคุปต์ (2542) ที่กล่าวว่า การนิเทศเป็นกระบวนการชี้แนะ แนะนำ และให้ความร่วมมือในการปรับปรุงการทำงาน เพื่อให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ โดยเป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ

บทสรุป

การพัฒนาการทำนาข้าวโดยใช้วิถีเกษตรอินทรีย์ ของชุมชนตำบลโคโคเคาะ อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องสร้างแนวทางในการแก้ไขคือ ปัญหาทัศนคติด้านการยึดติดว่าข้าวที่แข็งแรงคือข้าวที่มีสีเขียว ทำให้เกษตรกรไม่สบายใจเมื่อเห็นข้าวในแปลงสาธิตไม่เขียวเมื่อเทียบกับแปลงเคมีที่อยู่ข้างเคียง ทำให้มีความต้องการที่ใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งใบให้เขียว ซึ่งต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนทัศนคติดังกล่าว ปัญหาความไม่มั่นใจในการคุมหญ้า เนื่องจากเกษตรกรมีความกังวลเรื่องหญ้าซึ่งเป็นปัญหาหลักในการทำนาข้าวอินทรีย์ในชุมชนโคโคเคาะ เพราะเป็นการทำนาหว่าน ทำให้การกำจัดหญ้าไม่สามารถทำได้ดีเท่านาดำ แม้จะมีการแนะนำให้ใช้จุลินทรีย์ดินดีในช่วงการไถเพื่อช่วยในการย่อยสลายหญ้า แต่เกษตรกรก็ยังรู้สึกไม่มั่นใจหากต้องนำไปปฏิบัติในแปลงนาของตนที่มีพื้นที่จำนวนมาก ปัญหาความไม่มั่นใจในการปราบแมลงศัตรูพืชด้วยวิธีการทางอินทรีย์ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความเชื่อมั่นในการใช้วิธีการทางอินทรีย์เพื่อปราบแมลงศัตรูพืช เช่น เพลี้ยกระโดด หรือหนอนกอ เพราะมีความเคยชินกับการใช้สารเคมีและคิดว่าได้ผลมากกว่า รวมทั้งเพื่อนบ้านรายอื่นนิยมใช้สารเคมี ทำให้เกิดปัญหาความลังเลเพราะใช้วิธีการแก้ปัญหาไม่เหมือนคนอื่น กลัวไม่ได้ผล ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีแนวคิดที่จะเปลี่ยนมาทำนาอินทรีย์แต่ภรรยาหรือสามีไม่มีความเชื่อมั่น ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งทางความคิด และเกิดการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้นต้องดำเนินการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องโดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำเกษตรกรในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนากระบวนการทำนาข้าวอินทรีย์ ซึ่งเมื่อเกิดกลุ่มที่เข้มแข็งสามารถศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้และถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มสมาชิกก็จะทำให้เกิดความมั่นใจในการทำนาข้าวอินทรีย์มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทนา อินทปัญญา (2550) พบว่าปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ตำบลสร้อยละครนั้นอยู่ที่การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวนา “ศูนย์ข้าวชุมชน” เพื่อสนับสนุนในการสร้างเครือข่ายกับแหล่งความรู้เพื่อให้ศูนย์ข้าวชุมชนของพื้นที่ตำบลสร้อยละคร ได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรียนรู้จากประสบการณ์และการจัดทำแปลงทดลองสาธิตการปลูกข้าวอินทรีย์เปรียบเทียบกับปลูกแบบสารเคมีเพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงแหล่งความรู้ในระยะยาวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิตรารภณ์ สงค์ประเสริฐ. (2551). *วิธีการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา*. ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จันทนา อินทปัญญา. 2550. *แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- นงลักษณ์ สิ้นสืบล. (2542). *การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- บุญธรรม จิตตอนันต์. (2540). *ส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิมพ์ิตา โยธาสุมทร. (2552). *บทวิเคราะห์ : โอกาสการส่งออกข้าวไทยในวิกฤตอาหารโลก*. สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์.
- เยาวภา เดชะคุปต์. (2542). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยากระบบการพิมพ์.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2544). *การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรไทย.

คณะผู้เขียน

ดร.ยุธยา อยู่เย็น

คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 10300
e-mail: yuttaya20@hotmail.com

ดร.ปิยาภรณ์ วรรณสันติกุล

คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 10300
e-mail: wpiyaporn@yahoo.com

ดร.สุนทร เทียนงาม

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 10300
e-mail: thienngam@windowslive.com

อาจารย์ชาญชัย ตรีเพชร

คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 10300
e-mail: volk__minibus@hotmail.com

อาจารย์ตระกุล รัมย์ฉัตร

คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 10300
e-mail: trakool__r@hotmail.com

